

Відгук
отримано 26.06.2026
Талова Радою
спеціалізованої вченої
ради ДФ 26.133.129
Філософії проф. Олександр О. Ш.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.129
в Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка,
доктору педагогічних наук, професору,
завідувачу кафедри музикознавства
та музичної освіти
Факультету музичного мистецтва
і хореографії
Ользі ОЛЕКСЮК

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора мистецтвознавства, професора,
професора кафедри музичного мистецтва Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв Ольги ЗОСІМ на дисертаційну роботу Марії ГРИГОР'ЄВОЇ
«Історично інформоване виконавство в українській вокально-академічній практиці
кінця XX – першої чверті XXI століття», подану до захисту на здобуття ступеня
доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво

1. Актуальність дисертаційного дослідження. Історично інформоване виконавство є одним із напрямів інтерпретації старовинної музики, який спрямований на відтворення звукового ідеалу музичного мистецтва давніх епох. Для максимального наближення до автентичного звучання середньовічних, ренесансних та барокових творів його представники відмовляються від сучасного інструментарію та манери гри, що сформувалася у романтичну добу, віддаючи перевагу старовинним інструментам або їх копіям, а у вокальній музиці повертаючись до традицій барокового бельканто. Історично інформоване виконавство як напрям передбачає глибоке вивчення джерел, передусім оригінальних рукописів та музичних трактатів, опанування тогочасними прийомами гри на музичному інструментів або засадами барокового співу, знання орнаментики та основ імпровізації. Сьогодні історично інформоване виконавство вже не є альтернативним напрямом інтерпретації давньої музики,

воно давно має статус академічного стандарту на світовій концертній та оперній сцені.

В Україні перші паростки цього руху почали заявляти про себе наприкінці 1970-х років завдяки зусиллям окремих ентузіастів. Попри тогочасну ізоляцію від західноєвропейських центрів, ці спроби заклали підвалини для історично вірного відтворення давньої музики, в тому числі й української. Справжній сплеск зацікавлення нею розпочався вже в часи незалежності, коли українські музиканти після падіння залізної завіси отримали повноцінний доступ до інформації щодо історично інформованого виконавства завдяки можливості працювати в архівах, брати участь у майстер-класах або ж отримувати освіту в зарубіжних навчальних закладах, які спеціалізуються на виконанні давньої музики.

Український досвід історично інформованого виконавства, що має майже півстолітню історію, сьогодні потребує наукової рефлексії. Попри те, що цей напрям не набув такого ж поширення в Україні, як у всьому світі, на сьогоднішній день ми маємо у цій царині серйозні здобутки, одним із яких є відкриття для широкого загалу шедеврів українського бароко й класицизму, які виконувалися на світових концертних сценах та представлені в глобальному цифровому аудіопросторі. Робота М. Григор'євої є тією працею, що узагальнює український досвід історично інформованого виконавства у вокальній музиці доромантичної доби.

2. Наукова новизна результатів дисертації. Наукова новизна дисертаційного дослідження М. Григор'євої є беззаперечною, оскільки в роботі уперше систематизовано й узагальнено творчий досвід українських співаків, що інтерпретують старовинну вокальну музику з позицій історично інформованого виконавства від кінця ХХ до сьогодення; висвітлено й проаналізовано виконавську діяльність всесвітньовідомого українського співака – Героя України Василя Сліпака у царині історично інформованого виконавства; уточнено поняття історично інформованого виконавства та жанрово-стильову специфіку вокального історично інформованого виконавства; набули подальшого розвитку дискурс історично інформованого виконавства у царині вокальної музики, дослідження аспектів інтерпретації в українському вокальному виконавстві

кінця XX – першої чверті XXI століття. Отже, науковим результатом дисертаційної роботи М. Григор'євої є створення цілісної картини інтерпретування старовинної музики з позицій історично інформованого виконавства в українській вокально-академічній практиці кінця XX – першої чверті XXI століття.

3. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення дисертації М. Григор'євої полягає в панорамному висвітленні інтерпретаційного досвіду історично інформованого виконавства вокальної музики докласичної доби в Україні з кінця XX століття до сьогодні. Практична цінність роботи полягає в можливості використання її результатів при викладанні дисциплін «Історія старовинної музики», «Теорія та історія вокального мистецтва», «Постановка голосу», «Музична культура сучасності», «Музична інтерпретація», а також у концертній і педагогічній діяльності вокалістів та хормейстерів.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження забезпечується сучасними підходами та ґрунтовним теоретико-методологічним фундаментом. Теоретичною базою дисертації стали дослідження з історично інформованого виконавства, історії західноєвропейської та української музики, теорії, естетики та історії вокального виконавства. У роботі задіяно низку методів, зокрема історико-культурний, історіографічного аналізу, типологічний, біографічний, цілісного аналізу, семантичний, емпіричний (інтерв'ю), інтерпретологічний, герменевтичний, які дозволили осмислити феномен історично інформованого виконавства в українському культурно-мистецькому просторі кінця XX – першої чверті XXI століття.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією. Наукове завдання дисертаційної роботи М. Григор'євої виконано на високому рівні. У роботі чітко сформульовано її мету та завдання, обрано релевантні наукові методи. Представлений текст засвідчує, що здобувачка оволоділа науковою методологією, набувши необхідних для рівня доктора філософії компетенцій, які зможе ефективно реалізувати у подальшій дослідницькій та практичній діяльності.

6. Апробація результатів дисертації. Результати дослідження висвітлені у 7 наукових працях: 3 статтях у виданнях, які включені до Переліку наукових фахових видань України (2 одноосібні та 1 у співавторстві), 4 публікаціях у збірках матеріалів наукових конференцій. Основні положення та результати дисертаційної роботи презентувалися на 14 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Публікації за темою дисертації розкривають основні її положення.

7. Структура та зміст дисертації. Зміст дисертаційної роботи М. Григор'євої «Історично інформоване виконавство в українській вокально-академічній практиці кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття» відповідає її меті й завданням. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (151 позиція) та додатків. Обсяг роботи становить 190 сторінок, з них основного тексту – 170 сторінок.

У вступі М. Григор'єва визначає актуальність теми дисертації, формулює її об'єкт, предмет, мету й завдання, зазначає аналітичну і теоретико-методологічну базу та наукову новизну, вказує на особистий внесок здобувача та зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, подає інформацію про апробацію результатів дослідження і публікації, зазначає практичне значення дисертації, окреслює структуру дисертаційної роботи.

Перший розділ – «Теоретичні та історіографічні аспекти вокального історично інформованого виконавства» – формує теоретичне підґрунтя роботи. Авторка зосереджує увагу на історично інформованому виконавстві як феномені музичної культури ХХ – ХХІ століть, усебічно розкриваючи його особливості та аналізуючи погляди на нього науковцями різних шкіл. М. Григор'єва на основі численних праць зарубіжних та українських дослідників пропонує власне визначення історично інформованого виконавства, зазначаючи, що це «феномен музичної культури, який зародився на початку ХХ століття, і проявляється у специфічній, історично й художньо переконливій виконавській діяльності, яка ґрунтується на реконтекстуалізації (термін Д. Ірвінга) музики давніх епох (Середньовіччя, Ренесанс, Бароко, Класицизм), що передбачає організацію інфраструктури для її теоретико-практичного вивчення та вироблення

інтерпретаційної стратегії з урахуванням естетики доби, жанрово-стильових особливостей творів та відповідних умов для слухацького сприйняття» (с. 60).

У другому розділі – «Старовинна вокальна музика: естетико-стильові засади та техніко-художні принципи виконання» – охарактеризовано музичне мистецтво від Середньовіччя до кінця XVIII століття. Авторка усебічно характеризує європейську та українську вокальну музику зазначеного періоду, її жанрово-стильову систему та особливості виконання. Цей розділ закладає підвалини вивчення історично інформованого виконавства, оскільки зосереджується на специфіці музики доромантичної доби, яка є об'єктом вивчення та інтерпретації представниками зазначеного напрямку.

Третій розділ роботи – «Українське історично інформоване виконавство у царині сольного, ансамблево-хорового та оперного співу кінця XX – першої чверті XXI століття» – є центральним, де авторка характеризує три головні напрями вокального виконавства музики доромантичної доби. Перший підрозділ – «Творчий внесок українських співаків-солістів у розвиток історично інформованого виконавства» – присвячений характеристиці виконавської діяльності Василя Сліпака, Романа Меліша, Ольги Пасічник, Тетяни Журавель. Ця частина роботи має персонологічне спрямування: авторка розкриває шлях зазначених вокалістів до історично інформованого виконавства, аналізує виконання ними низки арій доби бароко та класицизму, в яких розкриваються їх підходи до інтерпретації давньої музики. У другому підрозділі – «Презентація творів давньої музики в репертуарі українських ансамблів та хорів» – проаналізовано творчу діяльність таких колективів як «Kalophonía», «A Cappella Leopoldis», «Музичні асамблеї», «Silva Rerum», «Dominica», «Cantus Firmus», «Vox animae», «Partes», репертуар яких репрезентує різні напрями європейської та української вокально-хорової музики від Середньовіччя до бароко. Третій розділ – «Барокова опера на українській сцені: особливості виконавських інтерпретацій опери “Дідона та Еней” Г. Перселла» – аналізуються дві інтерпретації шедевра англійського композитора – львівську 1995 року та київську 2017 року. Авторка зазначає, що у львівській домінує академічна строгість стилістики, яка вибрана «з метою відповідності припущенням диригента про достеменне музичне звучання, розташування хору й оркестру,

виходи солістів-артистів і «акустичну драматургію» (термін О. Холодової) залу. У київській постановці опери суміщено близькість до історичного стилю музичної складової з режисерським підходом до драматичного та театрального компонентів» (с. 158).

Дисертація М. Григор'євої відзначається логічною будовою: у роботі послідовно вирішуються дослідницькі завдання, які в підсумку відповідно до окресленої мети забезпечують розв'язання основної наукової проблеми. Висновки роботи відповідають поставленій меті й завданням, а результати дослідження мають теоретичне та практичне значення.

8. Дотримання академічної доброчесності. Вивчення тексту дисертації М. Григор'євої дозволило констатувати, що її авторка дотримувалася правил академічної доброчесності: у роботі не виявлено ознак плагіату, некоректних цитувань, фабрикацій та фальсифікацій. Дисертація є оригінальною та самостійною науковою працею, результати якої було отримано авторкою особисто.

9. Дискусійні положення та зауваження. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження М. Григор'євої, вважаємо за потрібне висловити зауваження та побажання, а також поставити питання.

1. Історично інформоване виконавство в Україні розвивалося в тісному зв'язку із фестивальним рухом. У роботі неодноразово згадуються фестивалі, у яких брали участь українські вокалісти та колективи, проте окремий підрозділ, присвячений фестивальному руху, дозволив би більш повно розкрити особливості розвитку українського історично інформованого виконавства кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття.

2. У роботі аналізуються виконавські інтерпретації окремих музичних творів та вистав. На жаль, у тексті дисертації відсутні посилання на ці матеріали у мережі Інтернет. Включення електронних ресурсів із відеозаписами аналізованих творів до списку джерел уможливило більш об'ємне сприйняття відповідних частин дисертаційної роботи.

3. Які професійні заклади освіти та культурні осередки є головними рушіями розвитку історично інформованого виконавства в Україні з кінця ХХ століття до сьогодні?

4. За якими критеріями були обрані солісти-вокалісти та оперні вистави для характеристики історично інформованого виконавства в Україні?

10. Загальний висновок і оцінка дисертації. Аналіз дисертації М. Григор'євої «Історично інформоване виконавство в українській вокально-академічній практиці кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття» засвідчив, що робота є оригінальним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Дисертація виконана на високому науковому рівні і повністю відповідає спеціальності 025 Музичне мистецтво. Робота належним чином апробована, наукові публікації відображають її зміст.

Дисертація М. Григор'євої «Історично інформоване виконавство в українській вокально-академічній практиці кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво, є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке відповідає «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), вимогам наказу Міністерства науки і освіти України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), не містить ознак порушення академічної доброчесності, що дає підстави для присудження М. Григор'євій ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

